

I variant

Loe läbi Katrin Reimuse novell „Naaber“ (kogumik „Õnnelikud inimesed“, 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Too esile kolm põhjust, mis on muutnud naabrimeeste suhted pingeliseks. (10 punkti)

Vastus: Naabrimeeste pingelisi suhteid põhjustavad

- (1) kiuslikkus, jonnakus, teineteise mahategemine, teineteisega mittearvestamine, näiteks lõkke tegemine naabrile ebasobiva tuulega (read 3–5, 8–9, 24–29);
- (2) mühaklikkus, nt Juhani küsimus, kas Priidikul jätkub ikka raha ajalehtede ostmiseks (read 8–9);
- (3) uhkus, nt uhkustab Juhan poja kalli autoga Priidiku ees (read 30–32);
- (4) kadedus, nt peab Priidik Juhani endast jõukamaks, sest Juhanil on heal majanduslikul järjel poeg, kes teda aeg-ajalt vaatamas käib (read 30–32, 54);
- (5) Priidiku üksindus, nt Juhani käib poeg Jaak aeg-ajalt vaatamas (read 30–32, 54);
- (6) igavus, harjumus suhteid pingestada, nt igahommikune ajalehtede võtmise „tseremoonia“ (read 1–3, 6–9).

2. Nimeta kolm omadust, mis Priidikut iseloomustavad. Põhjenda oma valikut tekstinäidetega. (10 punkti)

Vastus: Priidik on

- (1) kiuslik, nt selleks, et oma risu põletada, ootab ta kolm päeva, enne kui soodne tuul puhuma hakkab ja suitsu naabri krundile puhub (read 26–29);
- (2) hooliv, heasüdamlik, nt tunneb muret, ega naabrimehega midagi juhtunud ole, kui Juhani ühel hommikul postkasti juurde tulemas ei näe; peab naabri maja silmas, et veenduda, kas Juhaniga ei ole midagi juhtunud (read 35–37); piilub Juhani akendest sisse, et veenduda, kas Juhan ei ole jalaluud ära murdnud (read 38–42); läheb ja teeb rattaga tiiru ümber kvartali, ehmatab suure loigu juures, uurib, ega see veri ole (read 49–51);
- (3) enesekriitiline/aus, nt jõuab oma mõtetes tõeni, et tema alustas lõkketegemisest alguse saanud riidu (read 24–28);
- (4) kade, nt kadestab Juhani paremat elujärge, et Juhanil on jõukas poeg (read 30–32);
- (5) kergesti solvuv, nt Priidik on vihane, et Juhan julges teda tõgada, kuidas ta oma pensionist ajalehte jaksab osta (read 8–9);
- (6) kättemaksuhimuline, nt prahi põletamine (read 22–24).

3. Priidik tunnistab endale kaks korda, et tal on häbi. Miks ta häbi tunneb? Analüüsi, kas sinu arvates on Priidikul põhjust häbi tunda. (10 punkti)

Vastus: Esimest korda tunneb Priidik häbi, kui hakkab hirmu tundma naabrimehe tervise pärast ja peast käib läbi mõte, äkki on naabrimees surnud, ning parastab: „Paras talle, kellele sellist kiusunosu tarvis ongi.“ Siin on häbitunne õigustatud, sest surma ei tohiks kellelegi soovida. Pealegi ei olnud naabrimees sugugi nii halb (read 19–22).

Teist korda tunneb Priidik häbi sellepärast, et oli naabrimehe pärast muretsenud ja teda otsima läinud. Sel korral ei oleks ta tohtinud häbi tunda, sest ta on heatahtlik ja südamlilik mees, kes oma ligimese pärast muret tunneb. See on inimlik ja õige, hoopis hullem oleks, kui inimene oleks ükskõikne ja talle naabriga toimuv korda ei läheks (read 62–63).

4. Sõnasta novelli kaks olulisemat ideed ja selgita nende tähtsust. (10 punkti)

Vastus:

- (1) Sageli algavad inimeste tülid tühistest asjadest.
- (2) Inimesed, kes näiliselt vihkavad teineteist, võivad ometigi üksteisest hoolida.
- (3) Inimlik kadedus, võimuvõitlus ununeb kriisiolukordades ja rivaal võib osutuda sõbraks.
- (4) Naabrid on tähtsad: kui lähedasi ei ole, siis on naaber see, kes naabri pärast muretseb. Õpilase selgitustes hinnatakse nende loogilisust ja põhjendatust.

II variant

Loe läbi Ain Kaalepi luuletus „Tundmatutele inimestele“ (kogu „Muusad ja maastikud“, 1973) ning lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis nähtusi autor taunib? Too autori taunitavate nähtuste kohta vähemalt kaks näidet tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor taunib

(1) kitsarinnalisust, keeli ja kultuuri unustavat suhtumist: „nad ei osanud öelda ... kas lõigata soengule terav või sirge nurk“ (read 21–24);

(2) keelte kadumist: „leinaksin väga seda kaotust“ – autor nimetab iga keele kadumist kaotuseks ja on sel puhul kurb (read 29–32);

(3) maailma globaliseerumist (read 42–45).

2. Kuidas autor suhtub inimkonda? Leia oma väitele vähemalt kaks kinnitust tekstist. (10 punkti)

Vastus: Autor suhtub inimkonda üldiselt sümpaatiaga, sest:

(1) ta räägib selle ülistamisest: „sellepärast pean ma inimkonda ülistades“ (read 5–6);

(2) inimkonna enamik on autorile tundmatu, aga ta peab tundmatuid inimesi toredateks „oo tundmatud, toredad inimesed!“, keda tal on rõõm armastada: „Mis rõõm on teid armastada sõnastike kaudu, grammatikatele tuginedes!“ (read 17–20);

(3) inimkonnal on aare, mida autor peab tähtsaks: „Mis aare on inimkonnal teie keelte musttuhande näol!“ (read 19–20).

Teiselt poolt heidab autor inimestele ette

(4) kitsarinnalisust (read 21–24);

(5) liigpraktilisust, mis väljendub inglise keelele üleminekus (read 29–32).

3. Kuidas mõistad tekstis sisalduvat väidet, et inimene on sõnaolend? Leia selle tõestuseks tekstist kaks näidet. (10 punkti)

Vastus: Inimene on sõnaolend, sest

(1) teisi inimesi / inimkonda saab tundma õppida just sõnade kaudu (read 14–16);

(2) keelte paljusus näitab inimkonna rikkust (read 17–20, 46–49);

(3) iga keele kadumine või üleminek inglise keelele muudab inimkonda vaesemaks (read 29–32, 42–45).

4. Mida võid teksti põhjal väita hopi-indiaanlaste kohta? Esita vähemalt kolm väidet. (10 punkti)

Vastus: Luuletuses öeldakse hopi-indiaanlaste kohta järgmist:

(1) neil on oma keel (read 39–40);

(2) nende keel on omapärane: selles keeles on „vähemalt üks joon, üks seos, üks element, mida üheski teises keeles pole olemas“ (read 42–45);

(3) tõenäoliselt on neid alles jäänud vähe, tegemist on hääbuva hõimuga (rida 37).

III variant

Loe läbi Katrin Saksa artikkel „Väärtuste ja huvide vahel“ (ajakiri Haridus, veebruar 2009) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Mis allikale tuginedes autor väidab: „Niisiis saame vaid üsna tinglikult rääkida ühiste väärtuste liidust“? Nimeta kaks peamist põhjust, mis lubavad autoril nii väita. (10 punkti)

Vastus: K. Saks tugineb 2008. aasta kevadel korraldatud Eurobaromeetri väärtuste uuringule, millest ilmneb, et 27 liikmesriigi elanikest vaid veidi üle poole arvab, et oleme väärtushinnangutelt lähedased (read 7–9).

Erinevusi põhjustavad

(1) äärmusliikumiste kasv (read 10–11);

(2) kasvav sisseränne, mis toob ELi juurde eri tausta ja kultuuriga inimesi, kes tahavad osa saada euroopalikust heaolust, kuid ei jaga samu väärtusi ja põhimõtteid. Näiteks Taani karikatuurikriis tõi esile erineva arusaama sõnavabadusest (read 11–14).

2. Mille poolest erinevad Euroopa Liidule omased väärtused ja inimeste personaalsed väärtused? Selgita, mille poolest erineb Eesti koht selles kontekstis teistest. (10 punkti)

Vastus: ELi iseloomustavad kõige enam järgmised väärtused: inimõigused (37%), rahu (35%), demokraatia (34%) ja seaduslikkus (22%). Personaalselt kõige olulisemaks peetakse aga järgmisi väärtusi: rahu (45%), inimõigused (42%) ja austus elu vastu (41%). Seega kattuvad inimõigused ja rahu, kuid suhtumine demokraatiasse erineb suuresti: inimesi, kes pidasid demokraatiat kõige olulisemaks, oli vaid 27%. Eestis oli see veel kümnekond protsenti madalam (read 15–21).

3. Nimeta kolm allikat, millele autor tugineb noorte väärtushinnanguid analüüsides. Too igast allikast esile kaks sinu arvates olulisemat uuringu tulemust. (10 punkti)

Vastus: Noorte väärtushinnangute analüüsimisel on toetunud sotsiaaluuringute firma EMOR andmetele, Tartu ja Tallinna ülikooli teadlaste ettekannetele, põhikooli lõpuklasside õpilaste küsitlusele Eestis, Soomes ja Venemaal ning Põhjamaade teadlaste analüüsile.

(1) EMORi uuringute põhjal on tegemist pigem individualistliku ja pragmaatilise põlvkonnaga, kellele on siiski ka juured tähtsad, kuid kes ei hooli eriti teistest (read 49–58).

(2) Tartu ja Tallinna ülikooli teadlased väidavad, et põhiväärtused – headus, tõde, ligimesearmastus ja elu – on endiselt hinnas. Samuti on noorte jaoks olulised perekond, tervis, elukvaliteet ja lähedussuhted. Muutunud on aga see, mis järjekorras need väärtused hierarhias paiknevad (read 61–65).

(3) Eesti, Soome ja Venemaa lõpuklasside õpilaste uuringu põhjal on õpilastele olulised sõprus ja perekond (read 71–72), samuti hindavad nad mõtte- ja tegutsemisvabadust (read 75–76).

(4) Põhjamaade teadlaste arvates saavad individualistlike väärtuste kõrval üha tähtsamaks grupikuuluvust rõhutavad väärtused (read 58–60).

4. Kuidas võib teksti põhjal iseloomustada Y-põlvkonnale järgnevat MeWe-põlvkonda? Mis neid omavahel seob, mis eraldab? (10 punkti)

Vastus: MeWe-põlvkonna nimi viitab sellele, et individualistlike väärtuse kõrvale on kerkinud grupikuuluvust rõhutavad väärtused. Seda põlvkonda seob eelnevaga individualism, mida Y-põlvkonna puhul iseloomustatakse nii: „Tegemist on väga enesekeskse ja pragmaatilise põlvkonnaga. Olulised on nii kuulsus kui ka rikkus, tähtis on välimus ja mood. Kõik peab olema kõige parem – tarbimine on märk kuuluvusest“ (read 50–60).

IV variant

Loe läbi Gerald Traufetteri artikkel „Miks võttis temperatuuritõus aja maha?“ (ajakiri Tarkade Klubi, jaanuar 2010, tõlgitud ajakirjast Der Spiegel) ja lahenda selle põhjal ülesanded. (40 punkti)

Ülesannete lahendamisel arvesta sellega, et iga vastuse oodatav pikkus on vähemalt 50–100 sõna. Viitamisel võid kasutada ka ridade ees olevaid numbreid.

1. Missugused on kolm põhilist maakera temperatuuri mõjutavat tegurit? Selgita, miks on kliimamuutuste ennustamine nii keeruline ülesanne. (15 punkti)

Vastus: Maakera temperatuuri mõjutavad

- (1) Päikese aktiivsus (read 61–62);
- (2) ookeanide hoovused (read 61–62);
- (3) kasvuhoonegaaside õhku paiskamine (read 58–60);
- (4) looduslikud kliimanähtused El Niño ja La Niña (read 23–25);
- (5) suured vulkaanipursked, näiteks Pinatubo vulkaani purse 1991. aastal alandas maakera temperatuuri 0,5 kraadi (read 62–66).

Kliimamuutuste ennustamine on keeruline, sest kliimat mõjutavad väga erinevad tegurid ning kliimamuutusi uurivas võrgustikus on vaid 517 ilmajaama. Seetõttu annab iga mõõtmine maailmakaardil vaid ühe punkti, mis tuleb arvutiprogrammide abil laiendada kogu piirkonnale. Peale selle on veel palju tumedaid laike, mille kohta napib andmeid, näiteks on Arktikas vaid 20 mõõtejaama.

2. Leia tekstist teadlaste kolm erinevat seisukohta kliima soojenemise kohta. Kuidas nad oma seisukohti põhjendavad? (15 punkti)

Vastus: Saksamaa üks tuntumaid kliimauurijaid Mojib Latif väidab, et praegu on kliima soojenemises paus, nn platoo, stagneerumine kõrgel tasemel (read 7–11). Samal seisukohal on Max Plancki meteoroloogiasinstituudi direktor Jochem Marotzke, kes väidab, et kliima soojenemises valitseb stagnatsioon, mille põhjust ta ei oska seletada (read 19–20). Ka Briti eksperdid väidavad, et soojenemises on paigalseis (read 20–25). Stefan Rahmstorf Potsdami kliimamuutuste uurimise instituudist väidab aga, et soojenemine on viimastel aastatel jätkunud, sest Arktikas on läinud tunduvalt soojemaks (read 30–33). NASA töörühm väidab, et viimase viie aasta temperatuurijoon on lame, st soojenemises on paigalseis (read 45–48).

3. Miks on kasutusele võetud termin „Arktika auk“ ja miks see kliimateadlastele peavalu valmistab? (10 punkti)

Vastus: Termin „Arktika auk“ on võetud kasutusele selleks, et osutada Arktikale kui vähe uuritud alale, mille hiiglaslikul pinnal on vaid 20 ilmastiku mõõtejaama. Sellised vähe uuritud alad ei luba teadlastel jõuda usaldusväärsete tulemuste ja prognoosideni (read 38–42).

NB! Lugemisosa võtmes on vastused esitatud esialgsel kujul. Võtit täiendatakse/parandatakse hindamisel vastavalt õpilaste töodes ilmnunud asjaoludele. Lõplikul kujul esitatakse võti pärast standardimist hindamisperioodi lõpus.